
ROZVOJOVÁ SPOLUPRÁCE ČESKÉ REPUBLIKY S POSTSOCIALISTICKOU ASIÍ

Petr Kment, Lucie Kocmánková*

Úvod

Vzájemné vztahy postsocialistických zemí Asie a České republiky nabývají v současnosti na významu. Od devadesátých let minulého století roste nejen obchodní výměna, ale také objem rozvojové pomoci, kterou Česká republika těmto zemím poskytuje, množství migrantů z těchto zemí do České republiky a objem remitencí, které tyto migranti – občané postsocialistických asijských zemí – posílají zpět do svých domovín. V této studii se zabýváme převážně rozvojovou spoluprací mezi Českou republikou a 19 asijskými zeměmi. Analyzujeme tuto spolupráci a poukazujeme na její trendy v posledních letech. Přestože některé země jsou v politické oblasti stále socialistické, v ekonomické oblasti dochází k rychlému přechodu k tržní ekonomice, a proto se jimi v této studii také zabýváme.¹ Na závěr studie se zamýšlíme nad současnými alternativami k rozvojové spolupráci, konkrétně na využití rozvojových potenciálů migrace spojené se zasláním remitencí.

1. Oficiální rozvojová spolupráce České republiky

Institucionalizovaná rozvojová pomoc a spolupráce (tak jak ji v současné době chápe OSN) vychází z teorie ekonomického růstu s akumulací kapitálu. Praktické kroky, které OSN činí za účelem dosažení Rozvojových cílů tisíciletí (Millennium Development Goals, MDG), jsou založeny na neoklasickém Solowově růstovém modelu ekonomiky (Samuelson, Nordhaus, 1995, s. 855) v interpretaci Jeffreyho Sachse (Sachs, 2004, s. 123), ve kterém je důraz kladen na roli úspor při dosahování dlouhodobého ekonomického růstu (Putna, 2010).

* Česká zemědělská univerzita v Praze, Provozně ekonomická fakulta (kment@pef.czu.cz, kocmankova@pef.czu.cz).

1 V textu článku používáme pro studované země pro zjednodušení termín „postsocialistický“. Je však vhodné připomenout, že terminologie pro klasifikaci těchto zemí je bohatší a každá země je jedinečným celkem z hlediska politického i sociálně-ekonomického systému. KLDK je komunistická země (politický systém) s centrálně plánovanou ekonomikou (sociálně-ekonomický systém). Komunistickými zeměmi s více či méně zavedenou tržní ekonomikou jsou Čína, Laos a Vietnam. Postkomunistickými zeměmi jsou zakavkazské a středoasijské země, Mongolsko a Kambodža. Dále v Asii existují země, které se v minulosti vydaly tzv. nekapitalistickou cestou rozvoje a provozovaly určitý typ asijského socialismu. Ze zájmových zemí se jedná o Srí Lanku, Jemen, Irák, Afghánistán a Sýrii. Takový systém se někde (např. v Sýrii – tzv. arabský socialismus) zachoval dodnes.

Podle uvedeného modelu je nejprve třeba do ekonomiky rozvojové země alokovat finanční prostředky, aby se v ní zvýšila akumulace kapitálu (a to kapitálu různých forem – hmotného, lidského i sociálního). Tyto finanční prostředky tvoří oficiální rozvojovou pomoc (Official Development Assistance, ODA), která probíhá prostřednictvím realizace rozvojových projektů, prováděných organizacemi z dárcovské země nebo mezinárodními organizacemi. Tyto projekty spočívají především v aktivitách, které mají zajistit další akumulaci různých forem kapitálu, tj. především vzdělávací aktivity, inovace technologií apod.

Poohlédneme-li se po motivech k uskutečňování rozvojové spolupráce vyspělými zeměmi (členy OECD), lze mezi nimi nalézt především motivy morální, politické a pragmatické (Stojanov, 2010). Na rozvojovou pomoc lze však pohlížet také jako na specifický diplomatický nástroj, který v sobě obvykle zahrnuje jistou dávku solidarity a politického altruismu, přestože ze strany dárce a příjemce dochází k „protislužbám“, lišícím se případ od případu, jejichž účelem je ulehčit dárcovské zemi prosazení jejích ekonomických zájmů (Pajtinka, 2007, s. 65).

Jaký je stav plnění Rozvojových cílů tisíciletí v současnosti? Termín jejich dosažení se odkládá za původně stanovený rok 2015, a to alespoň v případě některých dílčích cílů, na něž je osm hlavních cílů členěno. Tento odklad se týká především splnění cílů zaměřených na odstranění chudoby v subsaharské Africe. V ekonomických kruzích se také hovoří o rozčarování z rozvojové spolupráce². Poněkud odlišný vývoj se proto ubírá směrem k alternativám ke strategiím rozvoje³. Mezi těmito alternativami figurují na předním místě remittance (Stojanov, 2010), čili transfer peněz či zboží od občanů rozvojových zemí žijících a pracujících ve vyspělých zemích.

Česká republika po svém vzniku nejprve sama rozvojovou pomoc přijímala. Po vstupu do OECD v roce 1995 ji začala poskytovat, a to úspěšně: počátek prvního desetiletí 21. století se vyznačoval rostoucím objemem poskytované ODA. Tento nárůst byl zaznamenáván až do roku 2009, kdy se ODA České republiky oproti předcházejícímu roku snížila. Výhledově bude v roce 2011 Českou republikou vydáno na oficiální zahraniční rozvojovou spolupráci 4,712 miliardy Kč a v roce 2012 by měla částka činit 4,986 miliardy Kč. Po započtení finančních příspěvků České republiky mezinárodním organizacím a Evropské unii bude v příštích letech narůstat podíl multilaterální pomoci na úkor bilaterální. Ukazatel ODA/HND⁴ by se měl podle závazku České republiky po vstupu do Evropské unie zvyšovat (a to na 0,17 % v roce 2010

2 Bývalý dlouholetý ekonom Světové banky William Easterly argumentuje proti plánované rozvojové pomoci. Rozlišuje mezi přístupem „plánovačů“ a „pátračů“, přičemž splnitelnost Rozvojových cílů tisíciletí spatřuje pouze za použití přístupu pátračů, kteří zjišťují konkrétní potřeby rozvojového regionu. Rozvojové poukázky distribuované chudým, kteří si za ně mohou koupit takovou rozvojovou pomoc od nevládních organizací nebo státních rozvojových agentur, kterou potřebují, jsou jedním z Easterlyho návrhů na zefektivnění rozvojové pomoci (Easterly, 2006). Navzdory Easterlyho kritice je však systém rozvojové pomoci stále realizován poskytováním ODA prostřednictvím rozvojových projektů. Mikropůjčky bangladéšského ekonoma Muhammada Yunuse jsou již zavedeny do praxe (Yunus, 2003), nicméně jejich rozšiřování například v postsovětských zemích je problematické. Malé půjčky ve výši jednotek dolarů, původně designované především pro rozvoj venkova a zemědělství indického subkontinentu, v postsovětském prostoru pro iniciaci podnikání nestačí.

3 Strategiemi rozvoje jsou obecně rozvojová spolupráce, přímé zahraniční investice nebo liberalizace obchodu (Stojanov, 2010).

4 HND – hrubý národní důchod.

a 0,33 % v roce 2015). Celkové financování zahraniční rozvojové spolupráce České republiky však bude v nejbližších letech v absolutních hodnotách jen velmi mírně růst. V důsledku aktuálního vývoje v národní ekonomice je v letech 2009 až 2012 pro každý rok plánováno pro zahraniční rozvojovou spolupráci pouze 0,13 % ODA/HND, jak uvádějí oficiální dokumenty⁵ Ministerstva zahraničních věcí.

Oficiální rozvojová spolupráce prochází v letech 2007 až 2010 transformací – v roce 2008 byla zřízena Česká rozvojová agentura a postupně dochází ke zvyšování významu Ministerstva zahraničních věcí na úkor ostatních rezortů při realizaci rozvojové spolupráce. Vývoj množství finančních prostředků poskytovaných v jednotlivých letech na tuto spolupráci je do značné míry svázán s vývojem hlavních makroekonomických ukazatelů České republiky a strukturou státního rozpočtu. Česká republika je však zavázána k realizaci rozvojové spolupráce. Hlavními závazky jsou přijetí Rozvojových cílů tisíciletí a placení příspěvků plynoucích ze členství v Evropské unii. Politicko-ideologický imperativ je tak neustále konfrontován s výkonem ekonomiky země.

V současnosti jsou v systému zahraniční rozvojové spolupráce České republiky definovány takzvané prioritní země. Tyto země byly vybrány na základě kritérií, mezi nimiž hrály roli sociální vazby a kontakty na rozvojové země, které od bývalého Československa přijímaly pomoc jakožto spojenci Východního bloku. Česká republika od počátku poskytování realizovala rozvojovou spolupráci v mnoha těchto zemích, z nichž některé se po rozpadu bipolárního světa staly postsocialistickými a některé jsou stále socialistické. Z důvodu roztržiténosti ODA České republiky však poté došlo k definování prioritních zemí jakožto k jednomu z hlavních průvodních jevů transformace systému rozvojové spolupráce. Od roku 2006 jsou těžištěm dvoustranné zahraniční rozvojové spolupráce víceleté programy spolupráce v prioritních zemích a v prioritních sektorech. Z postsovětských zemí je jedinou prioritní zemí České republiky Moldavsko, asijské postsovětské země mezi prioritními nejsou. Z postsocialistických asijských zemí jsou prioritními Mongolsko, Vietnam a Jemen. Projekty v neprioritních zemích jsou realizovány také, ale pouze pokud se v zemi mohou uplatnit české zkušenosti, sociální vazby a know-how.

V systému ODA České republiky jsou definovány také takzvané „země přednostního zájmu zahraniční politiky České republiky“. Oficiální dokumenty⁶ uvádějí, že v nich existuje určitý předpoklad přenositelnosti české zkušenosti a tradice vzájemných kontaktů. Jsou to tyto země: Bělorusko, Bosna a Hercegovina, Gruzie, Irák, Kosovo, Kuba, Moldavsko, Barma/Myanmar, Srbsko a Ukrajina. OECD/DAC⁷ a Světová banka doporučují (a samotné zkušenosti z realizace ODA také ukazují), že i současný počet osmi prioritních/programových zemí je mnoho (a to především vzhledem k finančním i lidským kapacitám ČR). Stejně tak je obtížné, jak vyplývá z dokumentu Ministerstva zahraničních věcí „Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce České Republiky na

5 Dokument Ministerstva zahraničních věcí ČR „Střednědobý výhled financování zahraniční rozvojové spolupráce a humanitární pomoci do roku 2012“.

6 Dokument Ministerstva zahraničních věcí ČR „Informace o zahraniční rozvojové spolupráci ČR realizované v roce 2009“.

7 DAC – Development Assistance Committee, Výbor OECD pro rozvojovou spolupráci s 24 členskými státy.

období 2010–2017“, začínat realizaci rozvojových projektů ODA v další zemi, s níž nemají realizátoři z ČR žádné zkušenosti. Lze shrnout, že přestože je ODA České republiky v současnosti zaměřena do určitých zemí, mnoho dalších zemí menší pomoc také přijímá, jak je rozvedeno v následující kapitole.

2. Rozvojová spolupráce České republiky s postsocialistickou Así

Česká republika poskytuje rozvojovou pomoc postsocialistickým asijským zemím od r. 1998, jak vyplývá z dat OECD. Základní charakteristiky těchto zemí jsou uvedeny v tabulce 1.

Hlavním obchodním partnerem České republiky je Čína, a to především díky dovozu do České republiky, který v roce 2009 činil téměř 200 miliard Kč. Ze sledovaných zemí vykazují nejvyšší hodnotu HDP na obyvatele Kazachstán a Ázerbájdžán (přesto jsou však zeměmi přijímajícími rozvojovou pomoc), což je možno přičíst především těžbě a vývozu fosilních paliv z těchto zemí.

Množství finančních prostředků poskytovaných v jednotlivých letech zájmovým zemím zobrazuje tabulka 2. Tato data ve své struktuře reflektují trend ve vztazích České republiky k postsocialistickým asijským zemím, konkrétně „znovuobjevení“ postsocialistické Asie Českou republikou. K tomuto jevu dochází přesto, že hlavní proud zahraniční politiky České republiky je orientován na evropskou integraci a transatlantické spojení. Mezi roky 1998 a 2008 vzrostl celkový objem finančních prostředků věnovaných zájmovým zemím téměř šedesátkrát (v roce 2008 dosáhl v přepočtu přibližně jedné miliardy Kč). Mezi roky 2008 a 2009 však došlo k poklesu o téměř 10 milionů dolarů na hodnotu 51,91 milionů USD, což souhlasí s trendem snižování indikátoru ODA/HND v současných letech. Podíl postsocialistických asijských příjemců na celkové ODA poskytované Českou republikou se v posledních letech ustálil na přibližně jedné čtvrtině. Hlavní roli na tomto podílu však hraje jediná, a s ohledem na dlouhotrvající válečné konflikty poněkud atypická, země – Afghánistán.

Je také patrné, že potřeba rekonstrukce zemí po válečných konfliktech celosvětového významu se na poskytování ODA dárcovskými zeměmi značně podílejí: v objemu finančních prostředků poskytovaných Českou republikou postsocialistickým asijským zemím hrál v letech 2003 až 2006 hlavní roli Irák a v letech 2007 až 2009 Afghánistán. Těmto zemím je od roku 2003 každoročně poskytováno Českou republikou nejvyšší množství prostředků ze zájmových zemí. Ze sledovaných let byla zatím nejvyšší částka (42,1 milionů USD) poskytnuta v roce 2008 Afghánistánu. Pokud bychom neuvažovali tyto dvě země, které přijímají nejvyšší objemy prostředků kvůli poválečné obnově a jsou tedy mezi ostatními zájmovými rozvojovými zeměmi poněkud atypické, je pro ODA ČR nejvýznamnější zájmovou postsocialistickou asijskou zemí Mongolsko, jak vyplývá také z údajů uváděných dále v textu. V roce 2009 bylo pořadí zájmových zemí podle množství přijímané ODA od České republiky následující: 1. Afghánistán, 2. Mongolsko, 3. Gruzie, 4. Vietnam, 5. Kambodža a 6. Kazachstán. Tyto země obdržely více než 2 miliony USD. Zde je vhodné podotknout, že toto pořadí příliš nesouhlasí s definovanými prioritními zeměmi – prioritními zeměmi ODA ČR jsou ze jmenovaných pouze Mongolsko a Vietnam.

* Velvyslanectví Arménské republiky sídlí ve Vídni, v Praze má kancelář.
 ** V Kyrgyzstánu má Česká republika honorární konzulát (Biškek).
 *** Na Srí Lance má Česká republika honorární konzulát (Kolombo).

Tabulka 1
Charakteristiky postsocialistických asijských zemí

Země	rozloha km ²	počet obyvatel v tis. (2010)	HDP (2009)		podíl sektorů na HDP (2009)			obchod země s ČR (2009)		zastoupení (velvyslanectví)	
			na oby- vatele USD	světové pořadí	země- dělnictví %	průmysl %	služby %	vývoz z ČR mil. Kč	dovoz do ČR mil. Kč	ČR v zemi	země v ČR
Afghánistán	652 230	29 121,3	900	217.	31,0	26,0	43,0	631,2	7,0	ano	ano
Arménie	29 743	2 966,8	5 500	140.	18,6	33,5	48,0	435,8	22,7	v Gruzii	ve Vídni*
Ázerbájdžán	86 600	8 303,5	10 400	105.	5,6	61,4	33,0	1 641,9	12 857,8	ano	ano
Čína	9 596 961	1 330 141,2	6 700	130.	10,9	48,6	40,5	15 854,8	199 086,9	ano	ano
Gruzie	69 700	4 600,8	4 500	152.	12,1	25,9	62,0	870,4	189,4	ano	ano
Irák	438 317	29 671,6	3 800	160.	9,6	62,8	27,6	2 650,6	0,1	ano	ano
Jemen	157 968	23 495,3	2 500	176.	9,7	39,3	51,1	564,7	0,0	ano	ano
Kambodža	181 035	14 753,3	2 000	188.	29,0	30,0	41,0	36,3	229,0	v Thajsku	v Berlíně
Kazachstán	2 724 900	15 460,4	11 800	95.	6,4	38,1	55,5	2 400,0	5 386,9	ano	ano
KLDR	120 538	22 757,3	1 800	193.	23,3	43,1	33,6	0,9	140,5	ano	ano
Kyrgyzstán	199 951	5 508,6	2 200	185.	30,7	15,9	53,4	101,4	6,3	v Kazachstánu**	ve Vídni
Laos	236 800	6 368,2	2 300	181.	29,9	33,1	37,0	1,2	14,7	v Bangkoku	ve Varšavě
Mongolsko	1 562 116	3 086,9	3 100	166.	21,2	29,5	49,3	164,3	7,9	ano	ano
Srí Lanka	65 610	21 513,9	4 500	153.	12,8	29,2	58,0	91,6	658,9	v Indii***	ve Vídni
Sýrie	185 180	22 198,1	4 600	150.	17,7	26,5	55,9	1 193,3	55,2	ano	ano
Tádžikistán	143 100	7 487,5	1 900	191.	20,1	22,2	57,7	137,3	43,9	v Taškentu	v Berlíně
Turkmenistán	488 100	4 940,9	6 700	131.	10,1	30,5	59,4	247,7	2,0	v Taškentu	ve Vídni
Uzbekistán	447 400	27 864,7	2 800	170.	26,8	39,5	33,7	993,8	184,8	ano	v Berlíně
Vietnam	331 210	89 571,1	2 900	167.	20,7	40,3	39,1	776,8	4 562,0	ano	ano

Pramen: Ministerstvo zahraničních věcí ČR, Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR, World factbook.

Tabulka 2
Objem oficiální rozvojové pomoci poskytnuté Českou republikou postsocialistickým asijským zemím

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Afgánistán			50	640	730	6 120	6 080	1 960	4 200	10 620	42 100	26 090
Arménie			50	510	750	130	160	500	430	430	680	410
Ázerbájdžán				50	80	20	30	40	40	60	40	70
Čína	150	370	360	570	430	1 310	2 940	1 300	340	210	410	240
Gruzie				630	990	540	1 360	660	560	850	2 360	5 570
Irák				200	300	39 960	13 660	8 130	11 800	1 200	990	440
Jemen			30	60	160	340	270	320	920	1 360	1 380	1 390
Kambodža					20	20	170	30	310	100	180	2 760
Kazachstán	220	120	50	80	80	180	170	450	900	410	520	2 530
KLDR					10	40	200	80	110	230	460	210
Kyrgyzstán	60			20	100	120	1 140	490	540	550	800	300
Laos											30	
Mongolsko	120	290	480	450	780	1 680	2 880	3 040	2 720	4 040	6 000	6 810
Srí Lanka				180	150	260	450	240	270	1 160	260	480
Sýrie				20	30	0	0	80	60	170	600	610
Tádžikistán					40	30	50	130	90	10	70	40
Turkmenistán						10			10	10	10	80
Uzbekistán	90	80		20	90	140	310	390	310	450	260	330
Vietnam	410	140	240	960	910	2 040	3 050	1 420	1 910	3 040	3 930	3 550
Celkem ODA do postsocialistické Asie	1 050	1 030	1 300	4 390	5 650	52 940	32 920	19 260	25 520	24 900	61 080	51 910
Celkem ODA ČR	16 160	14 800	16 160	26 490	45 430	90 550	108 280	135 150	160 870	178 880	249 210	214 700
Podíl (%)	6,5	7,0	8,0	16,6	12,4	58,5	30,4	14,3	15,9	13,9	24,5	24,2

Pramen: OECD.

Poznámka: Data představují pouze ODA (jsou však ve všech případech totožná s celkovými finančními toky – Total Flows). Částky v tisících USD (běžné ceny).

Tabulka 3
Oficiální rozvojová pomoc na obyvatele přijímaná zeměmi od všech dárců

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Afgánistán	6,87	6,19	5,75	16,70	52,33	62,42	88,14	105,16	107,41	140,29	167,64
Arménie	62,46	67,69	70,19	69,04	97,89	82,94	82,76	55,58	70,23	113,94	98,35
Ázerbájdžán	15,20	21,22	17,29	28,30	42,75	36,52	21,16	25,80	24,25	26,25	27,08
Čína	1,96	1,90	1,36	1,22	1,17	1,05	1,32	1,39	0,95	1,13	1,12
Gruzie	42,88	50,86	35,65	62,18	67,93	50,30	69,36	65,42	80,74	87,23	206,11
Irak	4,90	3,12	3,96	4,71	4,02	83,10	167,36	774,18	303,73	306,72	321,71
Jemen	21,49	25,89	14,45	22,81	30,24	11,77	12,27	13,77	12,94	10,61	13,33
Kambodža	27,54	22,16	31,01	32,39	36,71	38,59	35,56	38,63	37,56	47,09	51,01
Kazachstán	14,77	11,69	12,68	10,54	12,71	18,68	17,78	15,05	11,13	13,19	21,22
KLDR	4,68	8,86	3,21	5,11	11,48	5,62	6,88	3,72	2,31	4,18	9,14
Kyrgyzstán	49,92	58,20	43,68	37,93	37,17	39,71	51,32	52,08	59,81	52,45	68,20
Laos	53,20	55,61	51,94	44,48	49,74	52,91	46,68	51,35	60,79	65,02	79,87
Mongolsko	87,36	94,18	90,81	88,29	84,76	101,45	102,47	84,15	78,36	91,38	93,31
Srí Lanka	22,93	14,08	14,67	18,12	18,48	35,04	26,01	58,71	39,54	30,62	36,24
Sýrie	9,88	14,20	9,57	9,02	4,39	6,76	5,69	4,03	1,31	4,15	6,62
Tádžikistán	26,67	20,09	20,01	26,48	26,67	23,21	38,47	38,48	36,40	33,01	42,52
Turkmenistán	5,48	5,37	6,99	15,90	8,74	6,07	7,77	6,27	5,03	5,72	3,59
Uzbekistán	6,58	6,37	7,54	6,16	7,49	7,61	9,50	6,49	5,63	6,32	6,86
Vietnam	15,39	18,43	21,66	18,20	16,06	21,90	22,51	23,02	21,92	29,49	29,60

Pramen: Světová banka. Hodnoty v USD na obyvatele.

Často užívaný indikátor množství poskytované ODA na obyvatele ukazuje, jaký prospěch průměrný obyvateľ země z rozvojové spolupráce má. Tabulka 3 obsahuje přehled ODA (v jednotkách USD na obyvatele) kterou zájmové země přijímají od všech dárců. Ze zájmových zemí přijímá od roku 2004 nejvíce na obyvatele, a to z důvodu poválečné obnovy, Irák. V roce 2008 tato hodnota dosáhla 321,71 USD na obyvatele. Dalšími v pořadí jsou Gruzie (s relativně vysokou hodnotou přijímané ODA a nízkým počtem obyvatel) a Afghánistán. Afghánistán a Irák jsou země, kde byla přijímaná ODA na obyvatele ve sledovaném časovém období značně proměnlivá z důvodu zásadních vojensko-politických změn v těchto zemích. Především v Iráku lze zaznamenat výrazný skok ze 4,02 USD na obyvatele přijímaných v roce 2002 na hodnotu 83,10 v roce 2003. Oproti těmto dvěma zemím vykazují další významní příjemci (mj. prioritní také pro ČR), Mongolsko a Vietnam, v tomto ukazateli téměř konstantní stav svědčící o dlouhodobě zavedené a úspěšné rozvojové spolupráci s dárcovskými zeměmi (Mongolsko se dlouhodobě pohybuje okolo 90 a Vietnam okolo 20 USD na obyvatele přijímaných každoročně).

Od České republiky přijímá ze zájmových zemí nejvíce USD na obyvatele Mongolsko. V roce 2009 činila tato hodnota 2,52 USD na obyvatele. V celém zájmovém období let 1998–2009 přijímalo Mongolsko na obyvatele nejvíce, kromě roku 2003, kdy přijal nejvíce ODA na obyvatele (1,62 USD na obyvatele) od ČR Irák (z důvodu značného objemu pomoci poskytnuté po válečném konfliktu z roku 2003 známém jako operace Irácká svoboda). Jelikož však Mongolsko má extrémně málo obyvatel – odhad z července 2010 činí 3 086 918 obyvatel⁸ – uvádíme, že v roce 2009 byla na druhém místě Gruzie (1,21 USD na obyvatele) a v roce 2008 byl druhý Afghánistán (1,29 USD na obyvatele), který je však podobně poválečně atypický jako Irák.

Mongolsko je významné pro Českou republiku ještě z dalšího důvodu. Podle údajů z tabulky 4 se Česká republika v roce 2008 podílela 2,38 % na celkové ODA na obyvatele, které Mongolsko od všech dárců přijalo. Mezi zájmovými zeměmi této studie si Mongolsko toto prvenství drží dlouhodobě. Takto položený ukazatel zdůrazňuje význam Mongolska v zahraniční rozvojové spolupráci⁹ České republiky.

8 Pramen: World Factbook.

9 Od definování Mongolska prioritní zemí se počet rozvojových projektů i jejich souhrnný rozpočet každoročně zvyšuje. Probíhající či nedávno ukončené nejsilněji financované projekty (v závorce prostředky schválených bilaterálních projektů pro rok 2009) jsou *Modernizace pohonů a řízení elektrárny č. 4 v Ulánbátaru*, který probíhá v období 2006–2011 (7 mil. Kč) a *Obnova a zajištění vodních zdrojů v polopouštních oblastech provincie Suchbátar*, který proběhl v období 2007–2009 (7 mil. Kč). Pramen: Česká rozvojová agentura.

Tabulka 4

Podíl České republiky na přijímané oficiální rozvojové pomoci na obyvatele (%)

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Afgánistán			0,03	0,14	0,05	0,34	0,24	0,06	0,13	0,24	0,77
Arménie			0,02	0,22	0,23	0,05	0,06	0,30	0,20	0,13	0,22
Ázerbájdžán				0,02	0,02	0,01	0,02	0,02	0,02	0,03	0,02
Čína	0,01	0,02	0,02	0,04	0,03	0,10	0,17	0,07	0,03	0,01	0,03
Gruzie				0,20	0,29	0,22	0,44	0,22	0,16	0,22	0,25
Irák				0,18	0,31	1,95	0,32	0,04	0,13	0,01	0,01
Jemen		0,01	0,03	0,01	0,03	0,15	0,11	0,11	0,33	0,57	0,47
Kambodža					0,00	0,00	0,04	0,01	0,06	0,01	0,02
Kazachstán	0,09	0,06	0,02	0,05	0,04	0,06	0,06	0,20	0,53	0,20	0,16
KLDR					0,00	0,03	0,13	0,09	0,21	0,24	0,21
Kyrgyzstán	0,03			0,01	0,06	0,06	0,44	0,18	0,17	0,20	0,23
Laos											0,01
Mongolsko	0,05	0,12	0,20	0,19	0,34	0,61	1,12	1,39	1,34	1,70	2,38
Srí Lanka				0,05	0,04	0,04	0,09	0,02	0,03	0,19	0,04
Sýrie				0,01	0,04	0,00	0,00	0,11	0,23	0,21	0,46
Tádžikistán					0,02	0,02	0,02	0,05	0,04	0,00	0,02
Turkmenistán						0,03			0,04	0,03	0,05
Uzbekistán	0,06	0,05		0,01	0,05	0,07	0,12	0,23	0,21	0,27	0,14
Vietnam	0,03	0,01	0,01	0,07	0,07	0,11	0,17	0,07	0,10	0,12	0,15

Pramen: Vlastní výpočty. Data o počtu obyvatel v jednotlivých letech: Population Reference Bureau, World Factbook.

3. Výhled do budoucna – rozvojová spolupráce nebo migrace spojená remitencemi?

Význam postsocialistických asijských zemí pro Českou republiku se neprojevuje pouze v nárůstu poskytované ODA ve sledovaném období, ale také v jevech, které s ODA souvisí a jsou obecně považovány za faktory rozvoje. Jedná se především o migraci a zaslání remitencí. Remitence představují v současnosti nejvážnější alternativou k rozvojové spolupráci a jsou považovány za efektivnější nástroj pro redistribuci příjmů, snižování chudoby a ekonomický růst, než je zbyrokratizovaná rozvojová pomoc. Občané rozvojových zemí žijící a pracující ve vyspělých zemích jsou vnímáni také jako potenciální investoři a aktéři rozvoje v domovské zemi (De Haas, 2008). Z důvodu velmi obtížného podchycení množství financí, které z České republiky do jednotlivých postsocialistických asijských (či obecně rozvojových) zemí každoročně odcházejí, se však jedná o nové, v současnosti stále obtížně zpracovatelné téma. Zatímco výše rozvojové pomoci je jednotlivými dárči zveřejňována (především v databázi OECD), přesné stanovení skutečného objemu

remitencí mezi Českou republikou a jednotlivými zájmovými zeměmi zůstává v současnosti nedosažitelné¹⁰.

Hlavním problémem při takto definované alternativě k rozvojové spolupráci je ilegality imigrace i práce občanů rozvojových zemí ve vyspělých zemích. Ekonomicky vyspělé země také ochotněji akceptují imigraci kvalifikovanějších osob, což je často chápáno jako negativní prvek rozvoje rozvojových zemí v důsledku odchodu mladých a kvalifikovaných lidí do zahraničí (Stojanov, Novosák, 2008). Také ekonomický vývoj ve vyspělých zemích hraje roli – v souvislosti s ekonomickou recesí v posledních letech je možné vysledovat trend vyspělých zemí sledovat restriktivní migrační politiku.

Ze statistických dat však lze vysledovat poměrně jasný trend: počty migrantů ze zájmových zemí do České republiky se zvyšují. Tabulka 5 pro přiblížení uvádí hodnoty migrace z postsocialistických asijských zemí do České republiky v zájmových letech. Přestože není možné určit také počet ilegálních migrantů, trendem je, že nejvíce migrují do České republiky občané Vietnamu a Mongolska. Z dat Eurostatu dále vyplývá, že Česká republika figuruje ze zemí EU-27 na čelních místech v počtu migrantů ze zájmových zemí: je první v počtu migrantů z Mongolska, Uzbekistánu a Vietnamu, druhá v počtu migrantů z Kazachstánu a Tádžikistánu, třetí v počtu migrantů z Arménie a Turkmenistánu (data z roku 2008). V této souvislosti je zajímavé, že Polsko jakožto obdobný postsocialistický dárcce ODA na takto čelních místech nefiguruje. Pokud není pro občany zájmových zemí nejčastější migrační destinací Česká republika, je to většinou Německo.

Lze očekávat, že remitence budou obecně hrát v rozvoji rozvojových zemí stále významnější úlohu, a to především s ohledem na jejich setrvalý nárůst¹¹ a na hledání alternativ k oficiální rozvojové spolupráci v současnosti.

10 Sledování remitencí mezi Českou republikou a postsocialistickými asijskými zeměmi je obtížné především z následujících důvodů. Za prvé, databáze mezinárodních organizací (Světová banka, OECD, Eurostat, International Organization for Migration aj.) obsahují údaje o příchozích (inward) i odchozích (outward) remitencích pouze pro jednotlivé státy. Nepostihují toky mezi jednotlivými dvojicemi vyspělá-rozvojová země v jednotlivých letech. Za druhé, udávaná data jsou navíc pouze odhady, neboť remitence odcházejí z vyspělých zemí také „živelně“ a toto nemůže být podchyceno statistikami (lze zadržet nelegálního migranta, ale nelze přesně sledovat hotovost, kterou mají migrující u sebe – zdroj nepřesností při následném zpracování). Za třetí, Světová banka poskytuje údaje o jednotlivých koridorech (country corridors) mezi zeměmi (v případě remitencí z ČR se jedná pouze o Ukrajinu a Vietnam), avšak tato data zahrnují především údaje o poplatcích za převod a o rychlosti transferu u jednotlivých organizací zabývajících se transferem peněz (Money Transfer Organizations, MTOs) a bank. Z České republiky takto remitují peníze MTOs Leader, Moneybookers, Unistream, Chequepoint, iKobo, MoneyGram a Western Union a banky ČSOB, Česká spořitelna, Citibank a Komerční banka (pramen: Světová banka).

11 Hein De Haas uvádí, že celkový objem remitencí zasláných do rozvojových zemí vzrostl z 31,1 mld. USD v r. 1990 na 76,8 mld. v r. 2000 a na 167,0 mld. v r. 2005 (De Haas, 2008). Je však třeba připomenout výše zmíněnou nemožnost jejich přesného stanovení.

Tabulka 5**Počty migrantů z postsocialistických asijských zemí do České republiky**

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Afghánistán	2	5	N/A	29	45	24	12	21	105	21
Arménie	86	36	N/A	128	121	162	165	224	345	380
Ázerbájdžán	5	6	N/A	42	24	33	27	67	317	107
Čína		20	N/A	413	489	494	833	1381	961	940
Gruzie	13	5	N/A	46	45	46	93	111	237	162
Irák	5	6	N/A	27	25	20	42	31	184	79
Jemen	3	5	N/A	37	29	27	23	29	43	17
Kambodža	0	0	N/A	1	0	3	2	4	3	5
Kazachstán	232	83	N/A	229	169	223	365	460	986	706
KLDR	1	0	N/A	123	91	105	155	79	33	2
Kyrgyzstán	29	9	N/A	50	63	81	83	72	226	81
Laos	0	1	N/A	1	1	0	1	2	6	2
Mongolsko	17	24	N/A	378	511	560	911	1594	3319	3500
Srí Lanka	0	1	N/A	8	8	10	87	9	40	14
Sýrie	22	13	N/A	49	29	27	41	61	70	41
Tádžikistán	1	1	N/A	7	5	11	12	11	149	59
Turkmenistán	0	2	N/A	3	3	2	7	7	23	12
Uzbekistán	2	1	N/A	32	77	81	155	304	754	1459
Vietnam	757	282	N/A	5679	3580	4457	4906	6433	12332	13368

Pramen: Eurostat. N/A – není dostupné.

Závěr

V zahraniční rozvojové spolupráci České republiky lze v posledních letech zaznamenat rostoucí význam postsocialistických asijských zemí. Podíl těchto příjemců na celkové ODA poskytované Českou republikou se v posledních letech, pro něž jsou k dispozici statistické údaje, ustálil přibližně na jedné čtvrtině. Mezi těmito zeměmi však existují rozdíly v množství přijímané rozvojové pomoci a v důvodech jejího poskytování Českou republikou. Afghánistán a Irák přijímají značné objemy ODA a figurují tak z devatenácti zájmových zemí na čelních místech, avšak důvody tohoto jevu jsou spíše politické – rekonstrukce zemí po vojenských konfliktech. V Mongolsku a v některých dalších zemích, jako jsou Vietnam, Gruzie a Jemen, jsou dlouhodobě realizovány rozvojové projekty v prioritních sektorech, přičemž tyto země přijímají od ČR rozvojovou pomoc, jejíž objem dlouhodobě každoročně narůstá. Od České republiky přijímá ze zájmových zemí nejvíce USD na obyvatele Mongolsko a mezi všemi dárci této země má Česká republika v tomto ukazateli relativně vysoký podíl (2,38 % v r. 2008). Do budoucna lze očekávat, že v rozvoji rozvojových zemí budou hrát stále významnější

úlohu remitence od občanů těchto zemí žijících a pracujících ve vyspělých zemích, a to na úkor oficiální rozvojové spolupráce, která je kritizována pro svoji nízkou efektivitu. Zasílání remitencí však přináší nové, dosud neřešené problémy, spojené například s nelegální migrací a prací, stejně tak jako obtíže při jejich sledování.

Literatura

- ČESKÁ ROZVOJOVÁ AGENTURA. 2011. [cit. 2011-01-15]. www.czda.cz/rozvojova-spoluprace/rozvojova-spoluprace-cr-zrs/bilateralni-spoluprace/rozvojove-projekty.htm.
- DE HAAS, H. 2008. Migration and Development: a theoretical perspective. International Migration Institute. University of Oxford, Working papers. [cit. 2011-02-03]. www.heindehaas.com/Publications/de%20Haas%202008%20-%20IMI%20WP9%20-%20Theoretical%20Perspective%20Migration%20and%20Development.pdf.
- EASTERLY, W. 2006. *The white man's burden*. 1. vyd. New York : The Penguin Press, 2006. ISBN 1-59420-037-8.
- EUROSTAT. 2010. [cit. 2010-11-25]. <http://ec.europa.eu/eurostat>.
- Informace o zahraniční rozvojové spolupráci ČR realizované v roce 2009. [cit. 2010-07-29]. www.mzv.cz/public/af/f6/f0/504920_394816_InfoZRS2009.doc.
- Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce České republiky na období 2010–2017. [cit. 2010-07-29]. www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/obecne_informace_o_zrs_cr/zakladni_dokumenty/koncepce_zrs_cr_2010_2017.html.
- MINISTERSTVO PRŮMYSLU A OBCHODU ČR. 2010. [cit. 2010-11-25]. <http://download.mpo.cz/get/42109/47026/562340/priloha001.pdf>.
- MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČR. 2010. [cit. 2010-11-25]. www.mzv.cz.
- OECD. 2010. [cit. 2010-11-25]. <http://stats.oecd.org/qwids>.
- PAJTINKA, E. 2007. Hospodářská diplomacie a její úloha v 21. století. *Mezinárodní vztahy*. 2007, č. 4, s. 52–72.
- POPULATION REFERENCE BUREAU. 2011. [cit. 2011-02-04]. www.prb.org/Publications/Datasheets.aspx.
- PUTNA, M. 2010. Rozvojové cíle tisíciletí a jejich plnění. [cit. 2010-05-14]. www.rozvojovka.cz/download/pdf/pdfs_262.pdf.
- SACHS, J. et al. 2004. Ending Africa's Poverty Trap [online]. Brookings Papers on Economic Activity 1, 2004. [cit. 2010-11-25]. www.unmillenniumproject.org/documents/BPEAEndingAfricasPovertyTrapFINAL.pdf.
- SAMUELSON, P. A.; NORDHAUS, W. D. 1995. *Ekonomie*. 13. vyd. Praha : Svoboda Servis, 1995. ISBN 80-205-0494-X.
- STOJANOV, R. 2010. Remittance nebo rozvojová pomoc? [cit. 2010-05-14]. www.rozvojovka.cz/remittance-nebo-rozvojova-pomoc_200_36.htm.
- STOJANOV, R.; NOVOSÁK, J. 2008. Migrace namísto pomoci? Remittance a cirkulace mozků jako nástroje rozvoje. *Mezinárodní vztahy*. 2008, roč. 43, č. 1, s. 38–77.
- Střednědobý výhled financování zahraniční rozvojové spolupráce a humanitární pomoci do roku 2012. [cit. 2010-03-12]. www.mzv.cz/public/49/a6/7f/407641_239074_IV_Strednedoby_vyhled3_final.doc.
- SVĚTOVÁ BANKA. 2011. [cit. 2011-02-04]. <http://data.worldbank.org>.
- WORLD FACTBOOK. 2011. [cit. 2011-02-01]. www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook.
- YUNUS, M. 2003. *Banker to the poor*. New York : Public Affairs, 2003. ISBN 1-58648-198-3.

CZECH REPUBLIC'S DEVELOPMENT CO-OPERATION WITH POST-SOCIALIST ASIA

Abstract: In this study, we deal with both the development co-operation among the Czech Republic and nineteen post-socialist Asian countries and sending of remittances as an alternative to development co-operation. The share of mentioned beneficiaries (developing countries) in the total Official Development Assistance (ODA) provided by the Czech Republic was approximately one quarter. Afghanistan and Iraq receive substantial amounts of ODA from the Czech Republic; however, post-war reconstruction is the reason for this fact. Development projects in Mongolia as well as other countries (such as Vietnam, Georgia and Yemen) are successfully implemented in the long term and the amounts of ODA received have been steadily increasing. Among the countries of interest, Mongolia receives the highest ODA per capita from the Czech Republic.

Keywords: Official Development Assistance, Czech Republic, post-socialist Asia, migration, remittances

JEL Classification: F35

SIRŮČEK, P. *Ekonomie pro přijímací zkoušky na navazující magisterský studijní program na VŠE v Praze. 4. přeprac. a dopl. vyd. Praha : VŠE, Nakladatelství Oeconomica, 2011. 260 s. ISBN 978-80-245-1758-2.*

Publikace se již 4. přepracovaným a doplněným vydáním snaží reagovat na trvalou poptávku ohledně materiálů určených především zájemcům o navazující magisterský studijní program VŠE i jiných vysokých škol. Text precizuje základní požadavky z oblasti standardní mikroekonomické a makroekonomické teorie. Jedná se o nároky odpovídající úrovni základních kurzů mikroekonomické a makroekonomické, přednášených na Vysoké škole ekonomické v Praze.

Těžiště sbírky leží v řešených úkolech, příkladech a problémech. Publikace obsahuje též struktury tematických okruhů, odkazy na literaturu, doporučené příklady a úkoly k procvičení, ukázky testů s klíčem řešení atd. Využitelnost publikace je předpokládána v neposlední řadě i ze strany stávajících studentů VŠE na všech stupních studia.

Nejnovější vydání obsahuje podstatné změny oproti vydáním předchozím. Jde např. o aktualizované pasáže v oblasti makroagregátů, rozšíření dodatků či zařazení mnohých dalších ukázek testových variant. Aktuální vydání publikace též reaguje na nové trendy i výzvy ve výuce standardní ekonomické teorie na počátku 21. století.